

UDK 78.087.61 Ravnik

Manica Špendal  
Maribor

SAMOSPEVI JANKA RAVNIKA

Ustvarjalni začetki Janka Ravnika<sup>1</sup> segajo na začetek drugega desetletja 20. stoletja, to je v čas, ko je nastopila prva, mlajša generacija sodobnejše usmerjenih slovenskih skladateljev: Anton Lajovic, Emil Adamič, Gojmir Krek idr. Medtem, ko sta Lajovic in Adamič komponirala tudi večja instrumentalna in vokalno instrumentalna dela, se je Ravnik omejil malone v celoti na male oblike: klavirske skladbe, zборе in samospeve. Slovenski glasbeni javnosti se je predstavil v zadnjih štirih letnikih Novih akordov (X-XIII).<sup>2</sup> Podobno kot Lajovic je Ravnik že s svojimi začetnimi deli zbudil pozornost pri takratnih vodilnih slovenskih glasbenikih. Posebno je z njimi impresioniral G. Kreka, ki je videl v njem obetavnega slovenskega ustvarjalca, "čigar prva dela so na nas učinkovala kakor svetovna obljuba, obetajoča naši mladi umetnosti lepših dni, morda sijajnih dni svetovnega priznanja". Navdušila ga je že prva Ravnikova skladba: mešani zbor "Poljska pesem" (NA 1911, X, 68). Bil je mnenja, da "kdor začenja s takimi proizvodi, kakoršen je mešan zbor 'Poljska pesem', ta je poklican za izpolnitev najglobljih želja svojega naroda in za doseg najvišjih ciljev umetnosti". Obenem ga je pozval, da se popolnoma "zave svojega visokega poklica, da dela in dela vedno strmeč po višjih in višjih ciljih. Naj si bode svest, da gleda narod nanj z navdušenostjo in hvaležnostjo, pa tudi mnogimi pričakovanji za bodočnost umetnika in narodne umetnosti". Ob sklepu je Krek dodal: "Torej vse dobro na trnjevo pot! To kličemo Ravniku in vsem onim mladim umetnikom, ki se uče sedaj na konservatorijih v tujini. Delajte, rešite najvišje probleme naše umetnosti, a ostanite zvesti svojemu narodu ne le z duhom, temveč tudi z delovno roko!"<sup>3</sup> Pozitivno so se o Ravniku izrekli še drugi slovenski glasbeni strokovnjaki.<sup>4</sup>

1 Biografske podatke glej SBL III, 43, 44.

2 Skladbe sodijo v čas skladateljevega študija na praškem konzervatoriju (1911-1915).

3 Prim. Krek G., NA 1912, XI, 11.

4 Kritik v Slovincu npr. piše v recenziji 1. in 2. št. XI. letnika NA "... vse skozi modern, radikalen je mladi Ravnik, ki je že z dosedanjimi kvantitativno ne obilnimi, ali zato kvalitativno tem boljšimi deli stopil v ospredje. Meni se vidi poleg Lajovica najbolj

Ravnikove skladbe prvega ustvarjalnega obdobja kažejo v osnovi naslonitev na romantično tradicijo, hkrati pa vsebujejo še izrazito impresionistične značilnosti. Te se kažejo v barvno bogatih akordičnih zvezah, ki so najznačilnejša prvina njegovega kompozicijskega stavka.<sup>5</sup> Med tistimi, ki so izšle v Novih akordih, sta tudi dva samospeva: "Vasovalec" na besedilo S. Gregorčiča in "Pozdrav iz daljave" na besedilo K. Meška.<sup>6</sup>

Posebno prva skladba, ki jo je avtor posvetil tenoristu J. Rijavcu,<sup>7</sup> je imela izreden odmev v slovenskem tisku. G. Krek je o njej zapisal: "Samospev Janka Ravnika 'Vasovalec' se je že opetovano prezentiral izza koncertnega odra. Josip Rijavec ga je pel in vedno z najlepšim notranjim uspehom. Kako tudi ne! Glasba je globoko občutena, s svojim harmonično tako zanimivim spremljevanjem naravnost omamljivega, skrajno nežnega čara." Samospev, s katerim se je - po njegovem mnenju - posrečilo Ravniku ustvariti kongenialno "glasbitev Gregorčičeve pesmi, je označil kot doslej "najglobokejši stvar nadebudnega Ravnika".<sup>8</sup> "Vasovalcu" se je pohvalno izrazila še vrsta drugih takratnih in poznejših glasbenih kritikov.<sup>9</sup> M. Lipovšek upravičeno meni, da ima "Vasovalec" v svoji "enkratnosti" poseben pomen in se še danes - po toliko odličnih skladbah te vrste - uvršča med najlepše slovenske samospeve. Čeprav je to njegova zgodnja skladba, je vendar "toliko zrelosti v njej, kakor da je delo dozorelega človeka".<sup>10</sup>

Samospev je oblikovno jasen (A B A).<sup>11</sup> Odlikuje ga preprosta, a logično izpeljana melodična linija, ki se vzorno sklada z otožnim značajem Gregorčičevega besedila. Zanimiv je klavirski part, ki kljub zraščeni v pevsko melodijo učinkuje kot samostojna klavirska kompozicija. Kaže izrazit skladateljev smisel za klavirski zvok: zanj so značilne domiselne, povsem nove akordične zveze, ki so navidezno svobodno grajene, vendar utemeljene zaradi logično ostro pogojene zvočnosti. Te se še zlasti kažejo v harmonsko specifično grajenih in zvočno učinkovitih modulacijskih stopnjevanjih.<sup>12</sup> Široka, zvočno polna

*markantna prikazen v teh dveh zvezkih". (Prim. Slovenec 1910, št. 175, 6.) - P. Kozina meni: "Ravnik se nam je predstavil v prvi vrsti kot komponist s svojimi globoko občutenimi skladbami, katere so vzbudile povsod priznanje. Pri nas se le redko kdo posveti študiju glasbe, ali nihče še ni v tako zgodnji mladosti kazal toliko dobrih sadov kot ravno Ravnik." (Prim. Kozina P., NA 1913, XII, 11.).*

- 5 *M. Lipovšek je mnenja, da je Ravnik postal "zgodnji glasnik slovenskega impresionizma", čeprav sodi, da po svojem bistvu "ni mogel postati impresionist", ker je "v sebi nosil preveč izrazne moči", da bi se mogel omejiti in nuditi samo one pasivne slikovite vtise in barve, ki so značilne za impresionizem." Vendar nekaj akordičnih zvez, nekaj barv, ki jih je uporabil v prvih kompozicijah - po njegovem mnenju - "napoveduje" zvoke, ki so se razlikovali "od dotakratnih pa tudi Lajovčevih". (Prim. Lipovšek M., Sedamdesetgodišnjica Janka Ravnika, Zvuk 1961, 49, 50, 524, 525).*
- 6 *Prvi samospev (napisan l. 1910) je izšel l. 1912 (NA, XI, 55), drugi (komponiran l. 1912) pa l. 1913 (NA, XII, 35); obe skladbi sta bili natisnjeni še v zbirki "Lirični spevi za glas in klavir", ki jo je l. 1957 izdalo DSS. Drugi samospev nosi v tej zbirki naslov "Pozdrav iz daljine".*
- 7 *Omenjeni pevec je izvedel "Vasovalca" v letih 1912-1914 petkrat. (Prim. NA 1912, XI, 19, 52; NA 1913, XII, 11, 56; NA 1914, XIII, 13).*
- 8 *Prim. Krek G., NA 1912, 11, 52.*

Tempo giusto

Glas *p*

Si - no - či sempos-tel-jo pus-til. Ob zo - ru domov sempri-

Klavir *pp*

*mf poco accel.* *rit.* *p*

šel. O - či od beden-ja ru - de - če. Na pr-sih semšopeki - mel.

*legato* *mf* *pp* *legato*

akordika v spremljavi pa tu in tam spominja prej na orgelski zvok. Kot dober poznavalec tega instrumenta je znal avtor prenesti ta zvok v svoj klavirski stavek. "Vasovalec" kaže Ravnikovo izvrstno kompozicijsko znanje in sodi, poleg Lajovčevih in morda še nekaterih, med najboljše samospeve, ki so izšli v Novih akordih.<sup>13</sup>

Zanimiv je tudi drugi samospev "Pozdrav iz daljave". Po svoji zasnovi učinkuje kot impresija, ki kaže tipične značilnosti Ravnikovega bogato koloriranega kompozicijskega

- 9 P. Kozina piše v svoji kritiki 2. št. NA l. 1912 med drugim: "... Rijavec je pel njegov prav čeden samospev 'Vasovalec'. Pri tem meni: "... v drzni, moderni harmoniki gre Ravnik za Lajovcem dalje". (Prim. Kozina P., UT 1912, LII, 1). - Tudi S. Premrl omenja "Ravnikov globoko občuten 'Vasovalec'". (Prim. Premrl S., DiS 1913, XXVI, 114.)
- 10 Prim. Lipovšek M., Ob 60-letnici Janka Ravnika, SGR 1951, I, 12; isti, Jubilej slovenskega umetnika, SPor 1951, XII, št. 107, 2.
- 11 A del (sega do 9. takta) je grajen na ostinatu. Skladatelj ga začenja harmonsko razvijati šele v 4. taktu. B del (od 10. do 27. takta) ima recitativni značaj; odlično ga podaja klavirska spremljava. Celotni del daje vtis sonatne izpeljave. V 28. taktu sledi nekoliko varirana ponovitev A dela.
- 12 V 5. taktu si npr. akordi sledijo takole: tercsekstakordu A<sup>b</sup>-dura (ob sklepu 4. takta) sledi zvečen trozvok ges-b-d, terckvartakord septakorda his-dis-f-a z dvojno alteracijo, kvartsekstakord A<sup>b</sup>-dura, sekundakord septakorda f-a-c-es, ki je obenem dominantna B<sup>b</sup>-dura in se razveže v tercsekstakord toničnega trozvoka (v 6. taktu).
- 13 M. Lipovšek meni, da se skladba s svojo akordiko "zлага" z naslednjimi

stavka.<sup>14</sup> V tej skladbi zasledimo nekaj duhovito grajenih, povsem novih akordičnih zvez. Predvsem gre za pogostno in raznoliko uporabo septakordov in obratov, ki si kljub precejšnjim alteracijam sledijo v jasnih tonalnih odnosih. Značilno za samospjev je, da v njem klavirski del ni le enakovreden pevskemu, temveč ima malone vodilno vlogo. Melodija pa s svojo prisotnostjo samo pogloblja vtis besedila. V njej so zanimiva intervalna sosledja, kot npr. dis-c (v E-duru - v 6. oz. 17. taktu), ki se dobro prilegajo značaju besedila. Tudi

**Počasi, nežno**

Glas

Klavir *pp poco cresc.*

*p*

Slad — ka pe — sem plo — ve čez polje,

*rit.* *pp*

*f affettuoso*

skozi stvar — stvo božje to — plo hre — pe — ne — nje gre.

*f* *allentando* *p legato*

oblikovno je skladba zanimiva: je trodelna, pri čemer je B del (od 10. do 17. takta) po tehtnosti enakovreden A delu in ne pomeni morda le klavirske medigre, kar je skladatelj tudi sam

*Ravnikovimi pesmimi, saj jih s svojo polnostjo in modulacijsko posebnostjo že "oznanja". (Prim. Lipovšek M., Uvod k zbirki "Lirični*

nakazal z oznako "ben mercato la melodia". Značilno za A del je, da so spodnji glasovi grajeni v ostinatnem ritmu. Prvi del skladatelj prvič sklene na dominantni E-dura (v 10. taktu), drugič pa na toniki (v 20. taktu), toda le v melodiji, pri čemer je akordična podlaga v jasni dominantni A-dura. Tako v tonalnem pogledu skladba niha med A-durom in E-durom. Kljub temu pa gre v bistvu za jasno, skoraj klasično fakturo v smislu vprašanja in odgovora (T - D, D - T). Sklepu pevske linije sledi zelo domiselna poigra, ki pripelje v E-durovo tonaliteto (v 23. taktu).

Tudi "Pozdrav iz daljave" je ugodno ocenila vrsta glasbenih strokovnjakov.<sup>15</sup> G. Krek je npr. zapisal, da si bo "globoko čisto moderno harmonizirani samospev "moral" ljubiteljev pridobiti šele polagoma" in da ga bodo morali pevci kakor Rijavec "upeljati v popolni lepoti", da "zagleda" občinstvo vse njegove "zagrnjene lepote".<sup>16</sup> Po mnenju M. Lipovška je citirani Ravnikov samospev "kakor malokatera skladba" v Novih akordih "zajet v ubranost daljne pesmi, ki plove čez polje". Pri tem pravilno ugotavlja, da je skladatelj "znal dati" vsebini pesmi tako močno osebno obliko, tako "novo" in tako "daleč od vsake plehke sentimentalnosti izraženo občutje".<sup>17</sup>

Leta 1912 je Ravnik napisal še samospev "Hrepenenje"<sup>18</sup> na besedilo O. Zupančiča, ki kaže sorodne stilne značilnosti kot obe omenjeni pesmi iz tega ustvarjalnega obdobja. Tudi za to skladbo je značilno dobro poznavanje klavirskega zvoča in tehnike, obenem pa smisel za logičen razvoj kromatičnega harmonskega stavka.

V poznejših samospevih je Ravnik obogatil svoj kompozicijski slog poleg impresionističnih še z nekaterimi prvini, podobnimi ekspresionističnemu stilnemu oblikovanju, dasi se v ta stilno oblikovalni način ni nikoli povsem usmeril. V drugem skladateljskem obdobju (do leta 1940) je bil sicer ustvarjalno manj aktiven, vendar je zložil nekaj izvrstnih kompozicij, med temi tudi nekaj tehnično dovršenih in umetniško kvalitetnih samospevov: "Prišla si" na besedilo O. Zupančiča, "V razkošni sreči" na besedilo V. Moleta in "Temna, lepa noč" na besedilo O.J. Bierbauma v prevodu I. Peruzzija.<sup>19</sup> Iz istega obdobja datira tudi ciklus pesmi za tenor in klavir "Seguidille" na pesmi O. Zupančiča.<sup>20</sup> Za vse skladbe v tem ciklusu je

*spevi za glas in klavir").*

- 14 M. Lipovšek primerja način Ravnikovega komponiranja z onim pri drugih slovanskih sodobnikih, zlasti poljskih in čeških: "... predvsem vodilni Poljaki in Čehi so svoje nagnjenje k impresionizmu poglobili z dovolj močno izrazno izpovedjo. Ta je kazala veliko zunanjih impresionističnih potez (akordika), vendar je melodični vzpon bil v njihovih delih izrazno močan. Tako je komponiral tudi Ravnik. Njegov 'Pozdrav iz daljine' je za to tipičen primer, kot kažejo že prvi takti". (Prim. Lipovšek M., *Kompozicioni stav Janka Ravnika*, Zvuk 1971, 117, 118, 365).
- 15 S. Premrl ga je označil kot "kratko, sila moderno, a gorško občuteno skladbo". (Prim. Premrl S., *DiS* 1914, XXVII, 130).
- 16 Prim. Krek G., *NA* 1913, XII, 56. Viri kažejo, da je skladbo Rijavec izvajal l. 1914 (Prim. *NA* 1914, XIII, 23); l. 1936 pa jo je pela M. Polajnarjeva (prim., *CG* 1936, LIX, 186).
- 17 Prim. Lipovšek M., *Ob 70-letnici Janka Ravnika*, SGR 1961, I, 12.
- 18 *Skladba je bila natisnjena v zbirki "Lirični spevi za glas in klavir" l. 1957.*

značilen recitativni značaj, vse imajo fragmentarne sklepe. Podobno kot Lajovic v leto poprej nastali "Begunki pri zibeli" uvaja Ravnik v njih celotonske postope, ki so še bolj izraziti

kot v citirani Lajovčevi skladbi.<sup>21</sup> Poleg tega gre v njih za zvočno barvito, funkcionalno nevezano akordiko, ki jo je skladatelj znal zelo učinkovito uporabljati. S tem prehaja pravzaprav iz okvira tonalnosti. V zvezi s harmonsko sprostitvijo pa prehaja tudi v gradnji iz konvencionalne stroge forme v svobodnejšo. Značaj skladb je skratka tak, da pomenijo nekaj novega v literaturi slovenskega samospeva.

V tretjem ustvarjalnem obdobju (od leta 1940 dalje) Ravnik opušta impresionistične stilne prijeme. Prvi skladbi iz te dobe sta samospeva "Materi" in "Melanholijska" na besedili F. Zbašnika.<sup>22</sup> V drugi pesmi srečujemo nekaj značilnosti "Vasovalca" in drugih stvaritev iz prve ustvarjalne dobe. V obeh gre predvsem za nizanje kromatično obarvanih akordov (trozvoki, sekstakordi), ki pa v "Melanholiji" niso več vodilno izrazno sredstvo, temveč imajo podrejeno vlogo in rahijo le za figurativno koloriranje. Z melodijo ustvarjajo celoto, ki kljub sorodnosti s prvimi Ravnikovimi samospevi prinašajo nekaj zvočno novega, drugačnega od prvotnega izražanja. V samospevu "Melanholijska" na A. Gradnikovo besedilo in še zlasti v Župančičevih "Verzi"<sup>23</sup> uvaja Ravnik še bolj zapletene in komplicirane tonske zveze,<sup>24</sup> čeprav ostaja v osnovi še vedno funkcionalen.<sup>25</sup> Prav to kaže, da se je Ravnik prebijal iz

19 Samospevi so izšli v zbirki "Lirični spevi za glas in klavir" l. 1957. Prvo pesem je skladatelj napisal l. 1917, drugo l. 1920, tretjo pa l. 1926.

20 Nastale so l. 1919, izšle pa v samostojni izdaji l. 1920 v ediciji GM. Samospevi si v omenjeni izdaji sledijo takole: Na Tvoje zdravje; Ljubezem, njena deca; Ljubezem mojo mlado; Ne, tam ni vsega konec; Iz vseh grobov ta večnost; K šatorom jasno belim, in Ti si prva cvetka.

21 Glej o tem tudi Lipovšek M., Kompozicioni stav Janka Ravnika, Zvuk 1971, 117, 118, 366.

22 Prvi samospev je bil komponiran l. 1940, drugi pa l. 1941. Izšla sta v "Liričnih spevih za glas in klavir" l. 1957.

23 "Melanholijska" je napisal l. 1947, "Verze" pa l. 1949 (predelano po prvi uglasbitvi l. 1912). Obe skladbi sta izšli v zbirki "Lirični spevi za glas in klavir" l. 1957. M. Lipovšek sodi o samospevu "Verzi" takole: "popolnoma nova pa je zadnja pesem, ki tvori skupino zase 'Verzi', ob

brez be se de. V mol-ku svo-jem

ka - kor v pla - šču čr - nem

tonalnosti v nov stil intuitivno. Njegov močni temperament, kot pravilno ugotavlja Lipovšek, ni nikdar ostal v nekih zgolj "tuhtajočih problemih nove zvočnosti".<sup>26</sup>

Kot zadnje delo na področju samospēva je Ravnik napisal zbirko "Slovenske narodne za glas in klavir".<sup>27</sup> Posvetil jo je Antonu Dermoti.

Ravnikovi samospēvi so izrazno in tehnično dognane in samonikle glasbene kompozicije. S Savinom, Lajovcem, Krekom in Adamičem sodi Ravnik med vodilne osebnosti prve polovice 20. stoletja, od katerih je v veliki meri odvisno tudi sedanje ustvarjalno delo na področju slovenske glasbene umetnosti. S svojimi deli se uvršča med tiste slovenske ustvarjalce, ki so pripravljali prehod od prve k drugi generaciji slovenskih skladateljev novejšē orientacije.

*katerih je skladatelj ponosno pripisal svoje ime k pesnikovemu. Oba, župančič in Ravnik, sta povedala svoje gg. filistrom. župančič z vezano besedo, Ravnik pa ne samo z navadno uglasbitvijo teksta, temveč tudi realno, s tonskim materialom, ki ga drzno uporablja: sekunde, atonalne zveze, iz katerih tu in tam sredi ostrega, hitrega ritma res zazveni še stara celotonska skala, pa ji je vendarle v opoziciji postavljen popolnoma prost tonski stavek, svoboden, kakor je svobodna misel v pesnitvi, ki se roga vsemu boječemu in omejenemu v umetnosti". (Prim. Lipovšek M., Uvod k zbirki "Lirični spēvi za glas in klavir".)*

<sup>24</sup> Te so vselej zvočno zelo utemeljene in učinkovite, pri čemer pa je